

KERTINĚ PARAŠTĚ

„Kryžminės srovės”

— Vidurio Europos metraštis

Per pastaruosius dešimt metų pagrindinis Vidurio Europos kultūros balsas Amerikoje ir Europoje buvo metraštis anglų kalba *Cross Currents* (Kryžminės srovės). Jo redakcija Lietuva, Latvija ir Estija visad laikė ne „Tarybų Sąjungos“ ar „Rytų Europos“, bet Vidurio Europos dalimi. „Kryžminių srovių“ patarėjui komitete buvo atstovaujama žymiesiems šios kultūrinės erdvės autoriams Czesław Miłosz, Jozef Skvorecki, Tomui Venclovai ir kitiems.

Metračio programą ir jo veidą prieš dešimt metų suformavo Czesław Miłosz ir čekų rašytojas Milan Kundera. Miłosz'as aptarė Vidurio Europą kaip kultūrinį organizmą, kurio paskiras dalis sieja bendros praeities prisiminimai ir pastanga išlaikyti savo tapatybę, po to, kai ginklai ir didžiųjų galybių paktaį šią sritį įstūmė į Rytų orbitą.

Kultura tvirtino, kad po Antrojo pasaulinio karo Vakarai apleido Vidurio Europą. Maskvos „ilgametė, nuosekli ir kantri strategija siekė šią sritį transformuoti ir ją perkelti į kitos civilizacijos sferą“. Kunderos nuomone, visa tai, kas Vakarams buvo būdinga nuo Renesanso laikų – tolerancija, metodologiškai abejonė, pluralizmas – buvo pasmerкта ir turėjo pranykti. Tačiau jis matė ir galimą vilties versmę – Vidurio Europoje auganti kultūrinė sąmoninguma. Jis priminė metraščio skaitytojams, kad „politiniai režimai tėra efemeriški, bet civilizacijos sienas nubrėžia šimtmečiai“.

Vadovaujantis tokia Miosz'o ir Kunderos dvasia, metraštis telkė savo žvilgsnį į Vidurio Europos kultūros pagrindus, kritikavo Vakarų abejingumą jos likimui ir tapo tribūna Vakarų bei Rytų europiečių kultūriniam dialogui.

Dešimtas metraščio numeris išėjo revoliucinių pasikeitimų Vidurio Europoje metu. Pasikeitė ir „Kryžminių srovių“ išvaizda bei leidejas — iš University of Michigan metraštį perėmė Yale universiteto leidykla.

„Buvusios kultūrinės ir politinės sovietų imperijos kolonijos dabar laisvos“, išanginiame

stairpausnyje rašo redaktorius Ladislaw Matejka. „Daugelis buvusių disidentų, kurių raštai buvo spausdinami *Kryžminės srovės*, tapo politiniais vadovais ir dabar bando naujai aptarti politines ir kultūrinės vertybės savo išlaisvintose šalyse. Ta steigė laisvė labai pagyveno intelektualinį gyvenimą, ir Vidurio Europa šiandien vėl tapo labai įdomi sritis. Ji nebėra grupė tautelių, pasyviai priimančių savo likimą joms įbruktę politinėje aplinkoje, bet pagyvėjusi sritis, kurioje susitinka kultūros nuo Baltijos iki Viduržemio jūros – slavai, baltai, vokiečiai, žydai, vengrai ir Balkanų tautos“.

Metraščių redaktoriais į Vidurio Europos ateitį žvelgia optimistiškai, joje mato atgijusias įvairių įtakų sroves, produktyvnes ir demesio vertą kultūrą. Politinių sienų klausimas jam nekelia rūpesčių – jas, sako Matejka, nubrėš vidiniai veiksniai, Vidurio-Rytų Europos kultūrinį tradicijų poveikis.

Šios gausios srovės ir tradicijos kryžiuojasi dešimtajame metraščių dešimtyje, kuris aprėpia tautiškumą ir dadaizmą, marksizmą ir Masaryk'ą, naująją Vokietiją, Vengriją, Jugoslaviją, Bukoviną bei čekų-žydų-vokiečių kultūros simbolio Prahoje. Baltijos šalis šiame numatyje atstovauja Rimvydo Šilbajorio straipsnis: „Lietuva – tapatybės klausimas“. Autorius suabejoja, ar lietuviai savo patybes bei konkrečią programą ateitį galės išmesti iš „gilios mitologinės samonės šaltinio“. J

manvusi tapatybė — įpročiai, vertybės, nuomonės apie kalbą ir istoriją — net galintios sutvirtinti menkavertiškumo kompleksą, kuris leidžia nieko neveikti.

Šilbajoris teigia, jog „ryžtinga lietuvių tautos žingsnis atstatyti savo politinę nepriklausomybę nepaisant visų kliūčių, buvo pirmas tikrai naujas tautos pasakymas po ilgos pertraukos. Lietuvių tautos atstovai, kuri pakilo ir paskelbė savo laisvę, turėjęs veiksmu parodyti, kad jie ir jų šalininkai žino, kas jie yra“.

Pirmiausia norėčiau padėkoti Ateities savaitėlei rengėjams už pakvietimą skaityti šį pranešimą apie nepriklausomos Lietuvos ekonominę ateitį. Jau praėjo trys mėnesiai, kai rugpjūčio mėnesį grįžau iš vienuolikos mėnesių viešnagės Lietuvoje; šios viešnagės metu turėjau galimybę kelis kartus aplankyti St. Peterburg (buvusį Leningradą) ir Maskvą. Per šiuos tris mėnesius turėjau laiko pamąstyti apie tai, kas įvyko, kas vyksta, ir kas gali toliau įvykti šioje pasaulio dalyje.

Kaip ir visame pasaulyje, ten spaudos pirmuosiuose puslapuose aprašomi dramatiški įvykiai Lietuvoje ir buvusioje Sovietų Sąjungoje, kai tuos tarpu mažiau sensacingi, bet esminiai ekonominiai motyvai yra dažniausiai neteisingai arba paviršutiniškai interpretuojami. Toks ekonominių diskusijų vaidmens žeminimas vyksta netgi palyginti turtingoje šalyje kaip JAV; toks panašus rimtų diskusijų žeminimas neturtingoje Lietuvoje 1990-1991 metais yra grėsmingas.

Mano tikslas yra informuoti jus apie užsienio investicijų galimybes Lietuvoje ir jas tykancius pavojus. Mes pradésime nuo popierinių pinigų cirkuliacijos vakarietišku makroekonominii principų aptarimo, nes tai tampa ir susiję su lito įvedimu. Mano antra pranešimo dalis apibūdina pagrindinius užsienio investicijų aspektus tokiose šalyse kaip Lietuva. Kokie motyvai skatina Amerikos tarptautines akcines bendroves (Multinational Corporations – MNC) didinti savo tarptautinį bizi? Kaip gali užsienio investoriai pasipelninti, panaudodami pigiai apmokamą, palyginti neproduktyvų vietinių lietuvių darbą? Kaip šias investicijas paveikia konvertavimo kuro rizika, mokesčių struktūra ir esami reguliuojantys įstatymai? Pagaliau aš rizikuosiu, pasiūlydama kitų lietuvių autorių mintimis, prognozuoti, kokios pramonės šakos gali turėti geriausias perspektyvas užsienio investitoriams. Pramonės šakų ir įmonių pelningumo analizė JAV vertybinių popierių biznyje yra labai rizikingas dalykas. Bandydamas atlikti panašią prognozę mažai, tik ką atgavu-

* Paskaita, skaityta Ateities 1991 metų savaitgalio programoje lapkričio 17 dieną Ateitininkų namuose, Le-mont, Ilinojis.

siai nepriklausomybę, ekonomiškai atsilikusiai valstybei, rizikuoju susilaukti nemažos kritikos.

**Litas ir pinigų
paklausos teorija**

Su politiniu Sovietų Sąjungos irimu 1991 metais atėjo ir ekonominis rublio žlugimas. Kadangi Maskva vis daugiau išleisdžia popierinių pinigų apmokėti savo skoloms, infliacijos spirale auga. Todėl iš to kylantis chaosas darosi panašus į hiperinfliacinę situaciją Vokietijoje 1919-1924 metais Weimar'o Respublikos laikais.

Profesorius Jeffrey Sachs
žinomas Harvard'o universiteto
ekonomistas ir Lenkijos
vyriausybės konsultantas, be
seniai pasiūlė, kad trys Balti
jos respublikos kiek galima
greičiau įsivestų nuosavas valiū
tas. Tai jas apsaugotų nuo Mask
vos ekonominį ir politinių hiper
infliacijų veiksmų naštos.

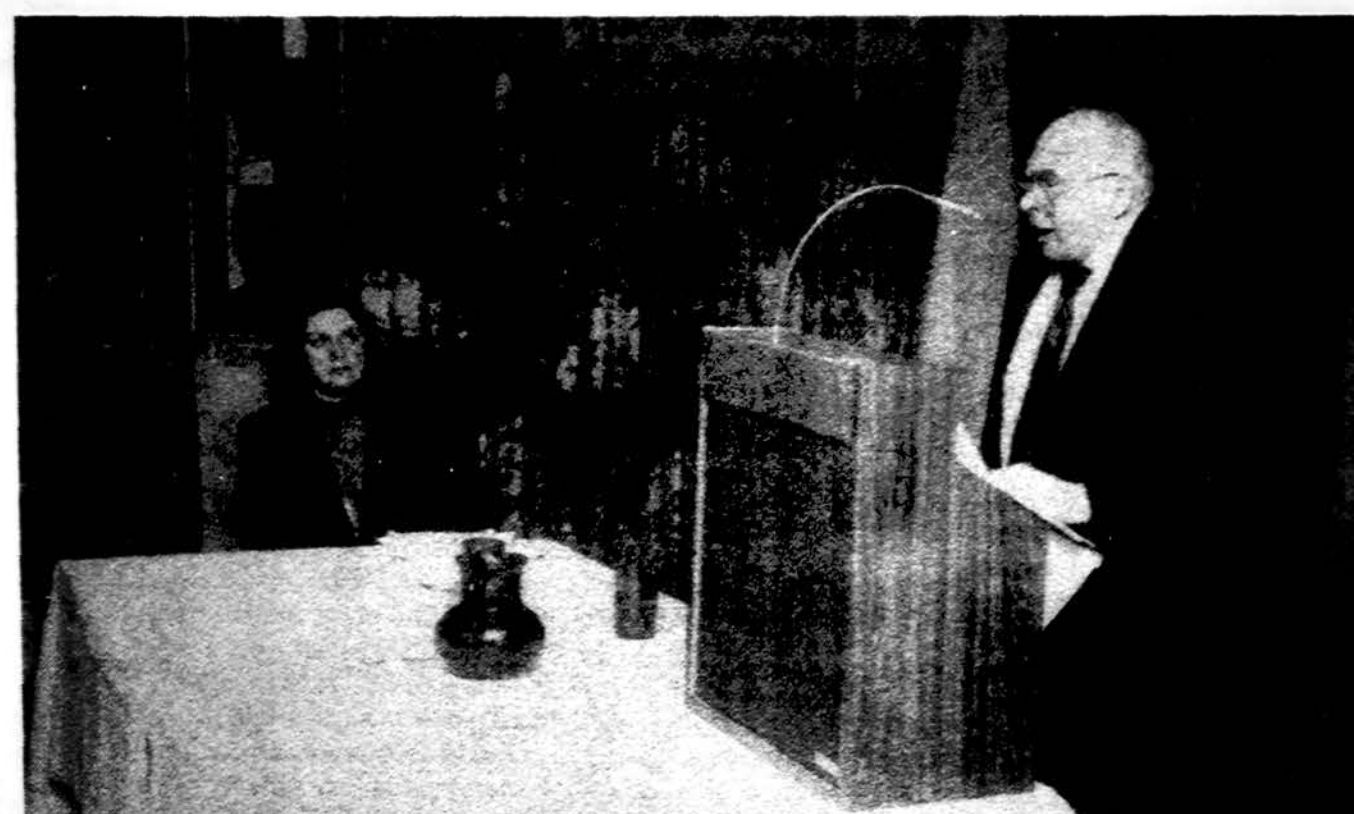
Tokioje situacija yra labai svarbi, kad Lietuvos vyriausybė suprastų ryšį tarp pinigų pasiūlos ir paklausos ir ekonominio augimo. Priešingu atveju, jie vis ekronomija į vieną ar kitą kartą tutinumą. Vieną jų sąlygoja per mažai pinigų pasiūla, atvedanti prie recesijos ir didelio nedarbo. Kita — per didelė pinigų pasiūla atvedanti prie kylančios infliacijos spirales.

Tradicinė pinigų pasiūlos teorija, kuri remiasi pinigų pasiūlos makroekonominę mainų lygtį – $MV = PY$, kur M – pinigų paklausa (money demand), V – apyvartumas arba cirkuliavimas (velocity or circulation), $matuojamas kaip vidutiniu skaitikiniu kartų panaudojimo kiekviena lito pinigų atsargų pajamų generavimo procese$, P – bendras kainų lygis (netiesioginis infliacijos matas), ir Y – realios valstybės pajamos (tiesioginis valstybės realių prekių ir paslaugų gamybos matas). Pavyzdžiui, jei realios valstybės pajamos (Y) Lietuvoje yra 500 milijonų litų, kainų lygis (P) yra 2,0, tad PY – nominalios valstybės pajamos – $\sim 1,000$ milijonų (1 bilijonas arba 1 milijardas) litų. Jei kiekvienas litas per metus pajamų generavimo procese pereina iš rankų į rankas vidutiniškai 5 kartus, tada pinigų paklausa pusiausvyra ekonomoje būtų $M = PY/V = (2,000 / 5)$ milijonų $Lv/5 = 400$ milijonų litų.

Tarkime, kad centrinis bankas nusprendžia padidinti pinigų

nusprendžia padidinti pinigų pasiūlą 50%, iki 300 milijonų litų. Kadangi apyvartumas yra visai pastovus per tą laikotarpį, neišvysčiusiose šalyse nominalių valstybinio pajamų lygis pakiltų iki 5) (300 milijonų litų) = 1,500 milijonų litų (1 milijoną arba milijardą litų). Jei ekonomijos produktyvumas taip nepakils iki tol, kad būtų $Y = 50$ milijonų litų, tai visa pinigų pasiūlos padidėjimą absorbuos 50% infliacijos koeficientas nuo $P = 2.0$ iki $P = 3.0$.

Net jeigu darbo ir kapitalo produktyvumas paauoga, sakykim

Dr. Edvardas L. Bubnys, Suffolk universiteto Boston'e School of Management finansų departamento profesorius, skaito paskaičią Ateities savaitgali programoje 1991 m. lapkričio 17 d. Ateitininkų namuose, Lemonte, Illinois. Kaireje: paskaitos komentatorė ir diskusijų vadovė Audra Kubiliūtė.

10% tais metais, naujas $Y = 500$
(1.10) = 550 milijonų litų, tada
kainų lygis iki tol išaugo 36% nuo
 $P = 2.0$ iki $P = 1,500/550 = 2.73$.
Iš tikrųjų vienintelis būdas
užkirsti kelią infliacijai, esant
tokiam 50% pinigų pasiūlos padidini-
nimui – tai reikia turėti pro-
duktuvmų augimą taip pat lygų
50%, nuo $Y = 500$ milijonų litų
iki $Y = 1,500/2 = 750$ milijonų
litų. Toks metinis augimo tempas
yra neįmanomas net Azijos ša-
lyse, kuriose darbo jėga yra labai
skatinama storiros etikos.

Šiandieną supūso etikos.

Čia dar prileidžiu Lietuvos centrinio banko ir politinės ekonominės vadovybės supratimą, kokios jautrios yra kainos padidėjusiai popierinių pinigų cirkuliacijai. Pinigų pasiūlos augimo tempai JAV yra maždaug vidutiniškai apie 3-5% per metus. Lito įvedimas į Lietuvos pinigų pasiūlą turės būti tampriai susijęs su jo konvertavimu į JAV dolerį, su valstybinės auksos pasiūla arba su tam tikra šių dviejų metinių veikinių kombinacija. Bet kuriuo atveju yra svarbu, kad sprendimai, susiję su pinigines valiutos pasiūla, būtų daromi, remiantis rimtais ilgalaikiais ekonominiais pagrindais, bet ne paviršutiniška, trumpalaikė politinė nauda.

Užsienio investicijos Lietuvoje: keletas kritikos minčių

Kiekvieną semestrą universitetuose per pirmą naujo Investicijų analizės kurso paskaitą mes mokome finansų srities studentus, kad yra trys veiksniai, įgalinantys investitorius užsidirbti kompensaciją už jų piniginių kapitalo investavimą į realius projektus arba vertybinių popierių pirkimo riziką vietinėse arba užsienio rinkose. Tokie veiksniai yra: pinigų laiko vertė (kompensuojama, uždirbant vadinamąja realią pelno normą), laukiamas pinigų perkamosios galios sumažėjimas šeimininko valstybėje (kompensuojama, uždirbant laukiamos infliacijos normą) ir projekto rizikos laipsnis, apimantis konvertavimo kurso riziką (kompensuojama, uždirbant rizikos premiją). Bendra bet kurios investicijos pelno norma yra lygi sumai pelno normų už pinigų laiką, infliacijos normą ir rizikos premiją.

Užsienio bizniai pajegtu įeiti į Lietuvos rinką, eksportuodami savo gatavus produktus (iš Vokietijos, Švedijos, Danijos, Anglijos, JAV ir kitur) arba tiesiogiai investuodami kapitalą į Lietuvą.

Bet kuriuo atveju užsienio kompanijos arba individai tai daryti gali turėti daugiau negu vieną motyvą. Pagal J. Madura (*International Financial Management*, St. Paul, MN: West Publishing Co., 1991) tai gali apimti nora: 1) patraukti naujus paklausos šaltinius; 2) įeiti į naujas rinkas, kuriose įmanoma gauti perteklinį pelną; 3) pasinaudoti didelio masto ekonomijomis; 4) panaudoti gamybos užsienio veiksnus, žaliavas ir technologijas; 5) pasinaudoti monopolistiniais pranašumais; 6) pasinaudoti tarptautiniu diversifikavimu; 7) reaguoti į kintančią lito vertę; 8) reaguoti į prekybinius sutrikimus esamose eksporto rinkose; 9) turėti politinę naudą, jei Lietuvos vyriausybė nekontroliuos produktų kainų.

Vakarų investoriai Lietuvoje arba kitose buvusios Sovietų Sąjungos respublikose patyrė dviejų rūšių vietinės valiutos riziką: konvertuojamumo trūkumą ir konvertuojamų valiutų kintančio konvertavimo kurso riziką. Pirmą problemą bus greitai išspręsta Lietuvoje su lito circuliacija, ji konvertuojant į Vakarų valiutas pastoviai arba kintančiai konvertavimo kursu. Bet gali net būti apsaugojama nuo tokios minkštos valiutos, kaip rubliai, naudojant prekių barterinius mainus. Pepsi-Cola akcinė bendrovė taip daro, vesdama biznį su rusais.

Tilzmesnē konvertavimo kursu
rizikos problema yra bendra
visoms šalims visame pasaulyje.
prekiaujančioms valstybėms:
Kintantys arba rinkos nustatomi
konvertavimo kursai dominuoja
pasaulyje prekyboje nuo
1971-1973 metų JAV ir Vakarų
Europos centrinių bankininkų
sprendimų panaikinti fiksuotus
konvertavimo kursus. Greta tos
patios rizikos, kurią patiria vie-
tiniai investitoriai su projektais
arba vertybiniais popieriais
užsienio investitoriai susiduria su
tikimybės atsiimti savo pinigų iš
Lietuvos mažesniu arba didesniu
konvertavimo kursu. Pakaks šio
paprasto pavyzdžio.

Tarkime, 2001 metų sausio 1 diena Lietuvos ekonomija yra pakankamai stabili, kad litas keičiamas į JAV dolerį kursu: 10 litų = \$1. JAV milijonierius Robertas Smith investuoja \$100 milijonų (Nukelta į 2 psl.)

Šiame numeryje:

Vidurio Europos kultūros metraštis • Litas, mokesčiai ir užsienio investicijos Lietuvoje • Irenos Milkevičiūtės, Vaclovo Daunoro ir Roberto Bekionio koncertai Amerikoje • Aleksandro Radžiaus eilėraščiai • „Dailė '92“ • Nuomonės ir pastabos • Chicago's teatruose.

Eleonora Marčiulionienė

Keramika, 28" x 30"

Iš šių metų lietuvių dailininkų tradicinės Vasario 16-osios parodos „Dailė '92“, kuri buvo atidaryta Čiurlionio galerijoje, Chicago'je, vasario 14 dieną

Litas, mokesčiai ir užsienio investicijos Lietuvoje

(Atkelta iš 1 psl.)

vienerių metų projekta, kuris vidurba 10% vietinę pelno normą per metus. Rezultatas: jo doleriai pavirsta 1,000 milijonų (1 bilijonu/milijardu) litų ir duoda pelną 1,000(1.10) = 1,100 milijonų (1.10 bilijonu/milijardu) litų 2001 m. gruodžio 31 d. Ši pelno norma yra kompensuojama Smith'ui už pinigų laiko vertę, lito laukiamos infliacijos ir projekto vidaus rizikos premija.

Dabar tarkime, kad konvertavimo kursas yra stabilus per 2001-uosius metus, taigi jis lieka 10:1 gruodžio mėnesi. Smith konvertuoja savo litus į 1,100/10 = \$110 milijonų ir iš tikrųjų uždirbo \$110/\$100 · 1 = 10% užsienio pelno normą.

Panagrinėkime kitą alternatyvą: tarkime, kad pagrindinė infliacinė krizė šiais metais Lietuvoje sąlygoja lito nuvertinimą iki 20 litų už \$1 gruodžio 31 dieną. Dabar Smith gali savo litus konvertuoti į 1,100/20 = \$55 milijonus, iš tikrųjų uždirbdamas \$55/\$100 · 1 = 45%.

Panagrinėkime trečią alternatyvą: tarkime, kad JAV ekonomija patiria tokį pagrindinį dolerio nuvertėjimą, kad konvertavimo kursas pasikeičia nuo 10:1 iki 5 litų už \$1 gruodžio 31 dieną. Dabar litas yra stipresnis valiuta negu metų pradžioje, ir Smith gali konvertuoti savo uždirbtus litus į 1,100/5 = \$220 milijonus, iš tikrųjų uždirbdamas \$220/\$100 · 1 = 120%.

Užsienio investitoriai Lietuvoje turės naudoti, jei Lietuvos lito vertė sustiprės, palyginus su investicijos šalies valiuta. Be to, litui stiprėjant, Lietuvos investicijas bus mažiau pelninga investuoti užsienio šalyse. Pirmoji esama ir netolimos ateities kapitalo trūkumo problema Lietuvoje yra palyginti mažesnė, o antroji problema yra padidinti mažesnę.

Finansų ekonomistai nustatė, kad valiutos infliacijos norma daro pagrindinį poveikį jos konvertavimo į kitas valutas kursui. Tai atsitinka per palūkanų normos paritetinį ryšį tarp dviejų valiutų. Todėl Lietuvoje, kaip ir kitur, centrinių banko sprendimai apie popierinių litų pasiūlą turės pagrindinę įtaką konvertavimo kursui į JAV dolerius ir kitas valutas.

Kitas svarbus veiksnys, darantis įtaką užsienio investicijoms, yra apmokestinimo lygis. JAV federaliniai ir valstybinių pajamų mokesčiai yra progresyviai. Ribiniai mokesčių tarifai 15%, 28% ir 33% yra taikomi palyginus kylančiam asmeninių pajamų lygiui. Akcinių bendrovių mokesčių tarifai yra 15%, 25%, 34% ir 39% skirtingiems pajamų lygiams. Lietuvos pajamų mokesčių tarifai taip pat yra progresyviniai. Iki 1991 metų rugpjūčio pradžios jie buvo 18%, 20%, 24%, 28% arba 33%, priklausomai nuo asmens mėnesinių pajamų lygio ir šaltinio. Atsižvelgdama į keleto ekspertų rekomendacijas (tarp jų ir manąsias – žr. *Atgimimas*, 1991 m. liepos 4-11 d.), vyriausybė padidino neapmokestinamą pajamų lygį nuo 100 rb iki maždaug 300 rb. Nustatyto pragyvenimo minimumo lygis tuo metu buvo 255 rb. per mėnesį. Su besitęsiančia rublio infliacija jų apmokestinamą pajamų ribos turės nuolat kilti, kad būtų koreguojama. Toks procesas automatiškai vyksta JAV nuo 1986 metų mokesčių reformos.

Lietuvoje problema yra baltai netolygus pajamų pasiskirstymas, kurį sąlygoja 50 metų gyvavusi komunistinė sistema. Mažiausiai 75% gyventojų yra ties žemiausia apmokestinamą pajamų riba, su infliacija šis skaičius net kyla. Aš įrodinėju, kad 18% minimalus ribinis

mokesčių tarifas yra labai aukštas tokioje šalyje, kurioje reikia didinti vidurinę klasę. Priešingai – aukščiausias ribinis tarifas 33% yra žemas, palyginus su dauguma Vakarų Europos valstybių. Lietuva turėtų sumažinti savo žemiausią ribinį tarifą iki ne daugiau kaip 15%, o gal ir dar žemiau. Ji taip pat turėtų sekti išsivysčiusių šalių pavyzdžiu, nustatant maksimalius ribinius tarifus: Japonija – 75%, Prancūzija – 65%, Didžioji Britanija – 60%, Vakarų Vokietija (prieš susivienijimą) – 56%, Švedija – 44% arba Danija – 40%.

Aš taip pat pasiūliau, kad jie pakeistų akcinių bendrovių mokesčių tarifus pagal progresyvinę mokesčių sistemą. Viduryje rugpjūčio šis mokesčių tarifas buvo 29% visiems akcinių bendrovių pajamų lygiams. Tam, kad būtų skatinamos investicijos, aš manau, jog mažesniems mokesčių tarifams būtų duodamas mokesčių tarifų lengvatas. Ir tuo tarpu „Mažų įmonių skatinimo įstatymas“, kuris sumažina ribinį mokesčių tarifą iki 1/10 normalaus lygio pirmus dvejus metus ir iki 3/10 – trečiais metais, Lietuvoje yra svarstomas; „mažumo“ kriterijus yra darbuotojų skaičius įmonėje.

Pavyzdžiui, nauja projektavimo firma, kurioje dirba 25 žmonės, yra vadinama „maža“ ir mokėtų 2.9% mokesčių nuo savo pajamų. Tuo tarpu jos apmokestinamos pajamos yra 1,000,000 litai, o po mokesčių sumokėjimo firma liktų 1,000,000(1.029) = 971,000 litų. Tarkime, ši firma tais pačiais metais išsiplečia ir pasidaro 5 darbuotojų. Ji dabar jau pateiks į „didelių“ firmų kategoriją ir nebegaus tokios patios mokesčių nuolaidos. Jos pajamos, sumokėjus mokesčius, dabar būtų tik 1,000,000(1.29) = 770,000 litai, neįskaitant kitų mokesčių rūšių, tokių kaip socialinio draudimo. Šis „mažumo“ kriterijus yra savavališkas, pasiūlytas geranorių žmonių, mano asmeniškai pažįstamų Ekonomikos Ministerijoje, bet sunaikina ateities ekonomiką. Tiesiant ankstesnį pavyzdį, toji firma gali nuspręsti nesiplesti, tuo apribodama ekonominį augimą, arba gali tiesiog slėpti darbuotojų skaičiaus padidėjimą, falsifikuodama savo ataskaitas.

Net Vakarų pramonės organizavimą ekspertai nusprendė, kad sunku atskirti „mažumą“ pagal darbuotojų skaičių. Geriausias ir lengviausias prietaisas kriterijus yra akcinės bendrovės uždirbtų pajamų lygis, kaip buvo nustatyta Estijos akcinių bendrovių mokesčių įstatyme iki rugpjūčio vidurio. Akcinėms bendrovėms, kurių pajamos viršija 500,000 rb., mokesčio tarifas yra 15%; pajamoms tarp 500,000 rb. ir 1 milijono rb. mokesčio tarifas yra 23%; pajamoms daugiau nei 1 milijonas rb. maksimalus mokesčio tarifas yra 30%. Jei mūsų kolegos baltai, aš galį priimti tokį įstatymą, skatinantį mažas firmas, tai kodėl Lietuva negali?

Žinoma, potencialūs užsienio investitoriai yra daugiau susirūpinę įstatymais, reguliuojančiais jų veiklą. Užsienio Investicijų įstatymas Lietuvoje buvo priimtas 1990 metų gruodžio mėnesį ir veikė bent jau iki 1991 metų rugpjūčio vidurio. Mokesčių nuolaida, leidžiama šiuo įstatymu, remiasi ankstesniu 35% (ne 29%) pastovių mokesčių įstatymo akcinių bendrovių. Šio įstatymo esmė sudaro skatinimas daugiau ar mažiau lygiavertės finansinės partnerystės tarp užsienio investicijų ir Lietuvos vietinių kapitalistų.

Įstatymas taip skatina, atleidamas bendras įmonės, tenkinančias jo nustatytas sąlygas,

Dalis klausytojų Ateities savaitgalio programoje Ateitinių namuose Lemont'e, 1991 m. lapkričio 17 d. per dr. Edvardo L. Bubnio paskaitą. Pirmoje eilėje: dr. Petras Kisieliū, dr. Feliksas Palubinskas, dr. Bubnis koreferentas. Antroje eilėje (antras iš kairės): Viktoras Naudžius, toliau – Kazys Pabedinskas, Marija Remienė, dr. Adolfas Damušis, Jadviga Damušienė, dr. Juozas Meškauskas.

keleriems metams nuo pajamų mokesčio ir sumažindamas pastovų mokesčio tarifą vėlesniais metais žemiau normalaus lygio. Be to, įstatymas visur užsienio investicijų uždirbtus dividendus bet kokiomis sąlygomis atleidžia nuo pajamų mokesčio.

Remiantis ankstesniu 35% pastovių akcinių bendrovių pajamų mokesčio tarifu, bendros įmonės su užsienio pradinio kapitalo panaudojimu tarp 0-10% arba tarp 90-100% neturi jokios mokesčio tarifo nuolaidos; jos mokėtų 35% nuo savo metinių pajamų. Bendros įmonės, uždirbančios 100% savo pajamų iš savo produkcijos (ne iš prekybos perpardavimo arba supirkimo), kuriose pradinio užsienio kapitalo panaudojimas yra 10% ir 25% arba tarp 75% ir 90% viso kapitalo, yra vieneriems metams visiškai atleidžiamos nuo pajamų mokesčio mokesčio. Iš jų būtų reikalaujama kitais metais mokėti mokesčius pagal 25% pastovų mokesčių tarifą. Įstatymas duoda daugiausia nuolaidų bendroms įmonėms, turinčioms tarp 25% ir 75% užsienio kapitalo ir uždirbančioms visas pajamas iš savos produkcijos. Šioms bendroms įmonėms leidžiama nemokėti pajamų mokesčio trejus metus, po to mokėti mokesčius pagal pastovų 20% mokesčių tarifą, kol bus išlaikoma minima užsienio kapitalo proporcija.

Akivaizdu, kad bet kokios diskusijos apie mokesčių politiką neišvengiamai sulauks protingų argumentų apie per didelį apmokestinimą ir prosocialines programų argumentų apie valstybinio biudžeto deficitą ir mokyklų, policijos, gaisrininkų, ir kitus panašius poreikius. Nepaisant mano nuosakų politinių isitipinimų, reikalaujančių kompromiso šioje srityje, dabar aš manau, kad net didesnio masto užsienio investicijos (daugiau negu 90% viso pradinio kapitalo) turėtų turėti tokias pat mokesčių lengvatas, kaip ir bendrijos – bendros įmonės su 25%-75% užsienio kapitalo. Baisi Lietuvos ekonominė situacija neleidžia vyriausybei prabangos riboti bet kuriuos užsienio kapitalo šaltinius, išskyrus tokius šaltinius, kurie galėtų būti panaudojami visiškai Lietuvos turto vagystei ar niekinimui.

Potencialių užsienio investicijų finansinį susidomėjimą Lietuva, kaip ir visa Vidurio ir Rytų Europa, turėtų kelti darbo jėgos produktyvumą. Didžioji lietuvių dauguma yra nekalifikuoti ir neskatinami darbuotojai, kuriems niekada nebuvo mokamas atitinkamas atlyginimas už jų darbą.

Iš asmeninių diskusijų Lietuvoje su mažais biznieriiais, man atrodo, kad lietuviai dirbs, jei gaus atitinkamus nurodymus iš savo tiesioginių viršininkų, paprastai iš pačių biznierių. Tuo tarpu daugelis jų neturi pakankamai išugdytos disciplinos tęsti darbą, kai tiesioginis viršininkas palieka juos vienus. Lietuviai, pasirodo, turi geresnę darbo etiką negu daugelis rusų, kurie dėl to turi milžinišką skatinimo problemą. Tačiau Baltijos valstybių produktyvumo standartai turi būti žymiai pagerinti, jei jos

Investavimas į Lietuvą: pramonės analizė

Stengiantis prognozuoti ir partiti tokiai auditorijai, kurios pramonės šakos gali būti ekonomiskai pelningos, investuojant į Lietuvą, visų pirma svarbu turėti racionalių kriterijų, pagal kuriuos tokie sprendimai daromi, sąrašą. Modernios Vakarų finansų teorijos moko, kad kapitalo investavimo sprendimus pinigų kaita, intuityviai aišku, kad turėtų būti statoma Šiaulių gamykla, nors ji turi ilgesnį atsipirkimo laikotarpį negu Kauno gamykla.

Kapitalo investicijų grynosios esamosios vertės (net present value NPV) metodo pranašumas glūdi tame, kad jis naudoja diskontuotus pinigų srautus. Laikas yra taip pat prekė, kaip ir bet kuri kita prekė. Jis turi investavimo vertę, nes investavus didesnius pinigus į vieną projektą, jau neįmanoma jų panaudoti kitoms investicijoms. Vakarų ekonomistai tai vadina „opportunity costs“ (galimybių lėšom (opportunity costs)). Tinkamas šio ir kitų metodų aprašymas, tokių kaip vidinės pelno normos (internal rate of return IRR) kriterijus, išsėta už šio pranešimo ribų. Tad toks diskontuotų pinigų srautų metodas yra bendrai priimtas kaip geriausias kelias įvertinti projektus.

Pavyzdžiui, jei pastatyti naują automobilų fabriką Kaune kainuoja 1 milijonas litų, ir po mokesčių yra tikimasi per pirmus darbo metus gauti grynų pinigų srautą lygų 500,000 litų, tai atsipirkimo laikotarpis yra 2.00 metai. Jei tokia pat gamykla Šiauliuose kainuoja 800,000 litų ir tikimasi grynųjų pinigų srautų po mokesčių: 0 – pirmais metais, 400,000 litų – antrais metais, 200,000 litų – trečiais metais, 100,000 litų – ketvirtais metais ir 200,000 litų – penktais metais, tai atsipirkimo laikotarpis čia yra 4.50 metų, darant prielaidą, kad pirmi 100,000 litų penktais metais yra gauti iki metų vidurio. Nežiūrint to, kad Kauno įmonė kainuoja daugiau, pagal šį kriterijų geriau investuoti į ją, nes greičiau yra padengiamos pradinės išlaidos.

Atsipirkimą apskaičiuoti yra labai lengva, ir gal tai iš pradžių, atsispausdinti Lietuvai, galėtų būti geriausias investavimų kriterijus. Bet jis turi kelis trūkumus.

Pirma, jis neatsižvelgia į pinigų srautų terminus atsipirkimo periodo metu. Pavyzdžiui, tarkime, kad McDonald's akcinė bendrovė JAV ruošiasi statyti ne priklausomą filialą (franchise) Palangoje arba Vilniuje. Tarkime, kad pradinės investicijos jiems kainuos 10 milijonų litų tiek viename, tiek kitame mieste, ir atsipirkimo laikotarpis yra lygiai 3.00 metai kiekvienoje vietoje. Bet tarkime, kad Palangos nuosavas filialas per pirmus metus, sumokėjęs mokesčius turės 5 milijonų litų pinigų srautą, antrais metais – 3 milijonų, ir trečiais metais – 2 milijonų.

Ir tarkime, kad Vilniaus nuosavas filialas per pirmus metus, sumokėjęs mokesčius, turės 1 milijono litų pinigų srautą, per antrus metus – 1 milijoną, per trečius metus – 8 milijonus. Savaiame aišku, kad Palangos inves-

ticijos pageidautinesnės, nes greičiau ateina daugiau pinigų.

Antra, atsipirkimo metodas neatsižvelgia į visus pinigų srautus, uždirbtus po atsipirkimo laikotarpio. Mūsų pirmame pavyzdyje, tarkime, kad Kauno automobilų gamykla veiks tik 5 metus, grąžindama kiekvienais metais 500,000 litų pinigų srautus. Tuo tarpu tikimasi, kad Šiaulių gamykla 25 metus vis duos apie 200,000 arba 300,000 litų pinigų srautus investicijoms kiekvienais metais. Atrodo, intuityviai aišku, kad turėtų būti statoma Šiaulių gamykla, nors ji turi ilgesnį atsipirkimo laikotarpį negu Kauno gamykla.

Kapitalo investicijų grynosios esamosios vertės (net present value NPV) metodo pranašumas glūdi tame, kad jis naudoja diskontuotus pinigų srautus. Laikas yra taip pat prekė, kaip ir bet kuri kita prekė. Jis turi investavimo vertę, nes investavus didesnius pinigus į vieną projektą, jau neįmanoma jų panaudoti kitoms investicijoms. Vakarų ekonomistai tai vadina „opportunity costs“ (galimybių lėšom (opportunity costs)). Tinkamas šio ir kitų metodų aprašymas, tokių kaip vidinės pelno normos (internal rate of return IRR) kriterijus, išsėta už šio pranešimo ribų. Tad toks diskontuotų pinigų srautų metodas yra bendrai priimtas kaip geriausias kelias įvertinti projektus.

Šie metodai daro prielaidą, kad pinigai, gauti pirmais metais, turi didesnę vertę, negu tie patys pinigai, gauti antrais metais, ir taip toliau. Tuo ilgiau investorius turi laukti atgauti savo pinigų, tuo mažesnė vertė jis teikia pinigams. Yra sakoma, kad pinigų srautai yra diskontuojami palūkanų norma, kuri vadinama diskontavimo norma. NPV metode ši diskontavimo norma yra vadinama akcinės bendrovės kapitalo lėšom arba investicijos pageidaujama metine pelno norma. IRR metode ši norma yra vadinama unikaline vidine projekto pelno norma arba realia metine pelno norma.

Koks būtų projekto parinkimo kriterijus sėkmingai užsienio investicijai tokioje aukštą riziką turinčioje aplinkoje, kaip Lietuva? Darant prielaidas, kad bus priimti mokesčių tarifai, investorius pasirinktų tokias bendras įmones, kuriose būtų greitai pinigų apyvarta ir trumpas atsipirkimo laikotarpis. Kelerius ateinančius metus nėra jokios prasmės investuoti į ilgalaikius projektus net su puikiais potencialiais pinigų srautais tarp 10 ir 20 metų, pradedant skaičiuoti nuo dabar.

Stabilios politinės struktūros dar nėra saugiai įtvirtintos. Dar nėra galutinai suformuota Lietuvos policija ir armija, daromos investicijos yra mafijos tipo kriminalinių elementų veiksmų lengvai pažeidžiamos. Beveik visiškai trūksta ekonominės infrastruktūros (įskaitant tokius veiksnius, kaip telekomunikacijos, transportas, energijos pasiūlos prieinamumas, galimybė pasinaudoti dailimo padėginėmis, esant prasidėjusiam prieš privačios nuosavybės teisės ir riziką bei kitus).

Taigi besiiimančiam rizikos verslininkui reikia sutelkti dėmesį į trumpalaikius pelningus projektus. Iš šių investicijų pelno gali būti vėl po truputį daromos naujos ir didesnės investicijos.

Dabar keletas specifinių rekomendacijų. Sutinku su dabartiniais kitų lietuvių autorių darbais (pvz., Juozas Šaltinis, „Lietuvos Valstybės ekonominis atkūrimas“, Čikaga, 1991; Kęstutis Glaveckas, „Estai ir latviai mus lenkia“, *Gimtas kraštas*, 1991 spalio 17-23), kad neatidėliojant visų pirma reikia rekonstruoti ekonominę infrastruktūrą.

Tai apima vakarietiškos bankų sistemos sukūrimą su pagrindinėmis kompiuterijomis ir elektronikos ir kompiuterių technologiją. Turėtų būti leista užsienio bankams Lietuvoje įkurti filialus. Nors jie gali nuvilioti klientus nuo vietinių bankų, bet dabar yra gyvybiškai būtina jų techninė ekspertizė ir potenciali „gilios kišenės“ finansinė parama iš pagrindinių centrų. Taip pat yra reikalinga nauja telekomunikacijos ir transporto sistema. Savo vienašalę Lietuvai metu aš buvau negalėjęs apstulbinęs žemos kokybės telefono ir geležinkelio aptarnavimo. Ir nors Lietuvos plentai yra stabėtinai aukštos kokybės, galbūt geriausi buvusioje senosioje Sovietų Sąjungoje, turi būti iš naujo sukurta dabar naudojama krovinių mašinų pervežimo sistema.

Baltijos šalyse amžiais buvo populiaru kurortinė industrija. Net ir komunistinės santvarkos metais sovietuose buvo populiarūs tokie kurortai, kaip Palanga, Druskininkai, Nida ir kiti. Turėtų būti suteiktos visos mokesčių privilegijos, užsienio investicijoms į viešbučių, restoranų ir kempingų zonų statybą, nes turizmas yra apleičiamas žinomas visame pasaulyje kaip palyginti pigus, turintis aukštus pinigų srautus biznis.

Čia reikėtų paminėti Lietuvos eksportinių pramonės šakų vystymą, nesulaukiantį tiesioginio užsienio investicijų susidomėjimo. Juozas Šaltinis nurodė žemės ūkio produkcijos gamybos ir lengvosios pramonės gamybos šakas, kaip galimus eksporto šaltinius.

Nepriklausomybės laikotarpiu iki 1940 metų Lietuvos ekonominio stiprumo šaltinis buvo eksportas, susijęs su maisto produktais. Bet 50 metų kolektyvizacijos suardė žemės ūkio sektorių. Troškimas privatizuoti mažus žemės sklypus yra tik pirmas žingsnis, lygiant efektyvų plataus masto gamybą link, kaip traukti iš Vakarų patyrimo. Tai būtų mažiausiai 10 metų, kol Lietuvos maisto produktai pasidarys pajėgūs konkuruoti su likusio pasaulio produktais kokybe ir kiekybe.

Iki tol investicijas turėtų būti nukreiptos skatinant savarankišką apsirūpinimą ir mažinti choniškų trūkumų, ko avš pat ten 11 mėnesių buvo liudninkas. Ypačiai reikėtų susirūpinti vaisių ir uogų derliaus sumažėjimu per pastaruosius 10 metų. Duomenys (iš „Lietuva skaičiais“, Lietuvos statistikos departamentas, Vilnius, 1990) rodo, kad 1981-1985 metais buvo gauta daugiau kaip 192 tūkst. tonų vaisių ir uogų per metus, per 1986-1990 metus – tik 147 tūkst. tonų, o per 1990 metus – tik 86.5 tūkst. tonų. Žemos šių maisto produktų kainos padarė, kad vietoj jų ūkiai pradėjo auginti javus, tokius kaip rugiai ir kviečiai. Toks ir kiti maisto disbalansai turėtų būti sustabdyti, jei Lietuva nori išvengti per didelės priklausomybės nuo kaimyninių šalių maisto importo.

Net ir dabar lengvosios pramonės gaminių eksportas yra įmanomas tik į Rytų Europą. Senojoje Sovietų Sąjungoje Baltijos respublikos gaminto palyginti aukštos kokybės prekes eksportui. Bet Lietuva negali tikėtis konkuruoti savo dabartinės pramonės gaminių eksportu su Baltijos respublikomis.

tos kokybės televizijos aparatais, dviračiais, šaldytuvais, skalbimo mašinomis, elektroniniais prietaisais ir t.t. su vokiečiais, švedais, danais ir net suomiais.

Užsienio investitoriai į lengvosios pramonės šakas realistiškai gali nesitikėti gauti pelno dar ilgus metus. Bet koks privatizuotos firmos uždavimas turėtų būti reinvestuoti, jei ji sieks įvykdyti pilną pastatų ir inžinerių rekonstrukciją ir reorganizavimą. Atsipirkimo periodą gali sumažinti tik stambus kapitalo ir darbo atiteikimas iš Vakarų Europos ir Šiaurės Amerikos.

Ekonomistas Jeffrey Sachs pažymėjo, kad Vakarai turėtų padėti Baltijos valstybėms mokėti jų energetines šklas. Iš ekonomiskai besireformuojančios Rusijos negali būti tikimasi tolesnio kuro pardavimo dirbtinai žemomis kainomis. Tai turint omenyje, potencialiai pelningos užsienio investicijoms gali būti pramonės šakos, susijusios su energijos tiekimu.

Kas nustebino mane praėjusiais metais Lietuvoje, tai be galo centralizuota šildymo ir karšto vandens kontrolė. Gyventojai visai negali kontroliuoti savo kambarių temperatūros. Kiekvienas gauna tą patį temperatūros lygį. Ir mažiausiai 2 kartus per metus, neatšilę, kaip šalta yra gegužės ir spalio mėnesiai, gyventojams vadinamą „valymo laikotarpį“ metu išjungama šiluma ir karštas vanduo. Kai ši sistema taptų decentralizuota, tada turėtų būti potenciali rinka izoliacinių medžiagų, namų temperatūros reguliavimo inžinerių, erdves šildytuvų ir kitų panašių inžinerių pardavimui. Nors iš pradžių bus kritiški reikalinga Vakarų vyriausybės pagalba, čia gali būti galimybių ir tam tikrom privačių bendrų įmonių iniciatyvoms.

Aš sutinku su dr. Sachs, kad reformos Baltijos valstybėse įvyktų greičiau negu patioje Rusijoje. Sachs taip pat mano, kad reformos Baltijos šalyse nebus lėtesnės negu likusioje Rytų Europos dalyje, pvz., Lenkijoje. Jis pataria, kad Vakarų vyriausybės paties finansinškai palaikytų demokratines reformas ankstesnėje Sovietų Sąjungoje.

Sachs galvoja, kad patios Didžiosios septyniokės (G-7) interesų labui yra finansinškai ir ekonomiskai palaikyti demokratines jėgas Rusijoje ir Ukrainoje. Bet jis mano, kad už tiesioginę vyriausybės pagalbą Baltijos valstybėms turėtų būti atsakingos Skandinavijos šalys, tokios kaip Švedija, Danija ir kitos. Kaip Amerikos lietuviai, dėl to aš turiu nedviprasmišką nuomonę. Kad ir kas bebūtų, Vakarų drauge teikiamas finansinės pagalbos paketas turėtų teisingai tekti visai Rytų Europai. Kalbant apie Lietuvą, reikėtų pasakyti, jog per daug yra Šiaurės Amerikos lietuvių „lobbyists“, kad leistų JAV arba Kanados vyriausybei panaikinti tam tikrą finansinę atsakomybę prieš Baltijos respublikas.

Pabaigai – turiu keletą asmeninio pobūdžio rekomendacijų investicijoms, besiremiančių mano kontaktais, užsimezėjusioms vienuolikos mėnesių viešnagės Lietuvoje metu. Turėdamas omenyje kurortinį Trakų pilies zoną (netoli Vilniaus) potencialą, akcinės bendrovės „Žalgiris“ steigimo grupės pirmininkas ir karamų lyderis Danielius Jutkevičius siūlo paslaugas ir bendradarbiavimą, organizuojant poilsį ir rekreaciją, ypač lietuviams ir jų palikuonims iš kitur. Pernai vasarą buvo atidaryta Lietuvos Prekių birža. Vienas iš pagrindinių iniciatorių buvo Darius Mockus, jis taip pat susirūšęs su firma „Investicija Lietuvoje“, kuri siekia pritraukti užsienio partnerius bendrovių įmonėms. Deltuvos Prekybinė akcinė bendrovė domisi užsienio partneriais (Nukelta į 4 psl.)

Irena Milkevičiūtė — Norma operoje Norma (kairėje) ir Violeta operoje „La Traviata“.

Koncertai nuo Atlanto iki Ramiojo vandenyno

Pastaruoju laiku mūsų spaudos puslapiuose vis daugiau randame grėsmingų straipsnių dėl mūsų išeivijos meninių jėgų menkėjimo. Užsidaro vienas po kito ansambliai, dainų grupės, teatrai. Neturime prieauglio, kuris pakeistų žymius solistus, kaip Bara, Stankaitytė, Vaznelį ir kitus, kurie gavino mūsų dvasią. Tačiau esame laimingi tuom, kad Lietuva yra laisva ir yra galimybė sušviesti mūsų laisvos dvasios žvaigždėms. Tokią galimybę jau ne pirmą kartą mums suteikia Lietuvos Fondas, atsikviesdamas čia iškiliausius Lietuvos operos solistus ir suorganizuodamas seriją koncertų didesnėse lietuvių gyvenvietėse Amerikoje.

Šiais metais reto meninio lygio koncertus atliks Lietuvos operos solistai: Irena Milkevičiūtė ir Vaclovas Daunoras, o jiems akompanuos Lietuvoje pasijūmęs pianistas Robertas Bekionis. Visų trijų vardai mūsų išeivijai — jau gerai žinomi. Tiek solistė Irena Milkevičiūtė, tiek solistas Vaclovas Daunoras dainavo ne vieno mūsų apylinkėjų ir jie visur lietuviškos visuomenės buvo labai šiltai sutikti ir gerai įvertinti.

Solistė Irena Milkevičiūtė — maloni, savo kuklumu nesiveržianti į pagyras, bet savo skambiu, išlavintu malonaus kolorito balsu sužavi klausytojus. Ji Čikagos Lietuvių operos spektakliuose triumfavo, atlikdama pagrindines roles — Leonorą „Trubadūre“ ir Aldoną operoje „Lietuviai“. Artėjančių koncertų progą užkalbinam patia soliste:

— Kas paskatino Jus eiti į muzikos pasaulį ir kada pradėjote domėtis dainavimu?

— Dainuoti ėmiau vaikystėje, augdama Dzūkijoje. Močiutė buvo gera kaimo dainininkė ir jos įdainuotų liaudies dainų (raudų) yra įrašyta liaudies fondo archyvuose. Ji mane mažą jau mokė dainuoti, sakė, dar nemokėjau gerai kalbėti, o jau stipriai traukia. Vienas senolis grojo akordeonu, kitas smuiku (skripka), mama mokėjo groti mandoliną, abu tėveliai turėjo gražius balsus. Nuo vaikystės supo liaudies daina ir muzika.

Kai man suėjo keturiolika metų, stojau į muzikos mokyklą mokytis kanklių, dirigavimo. Ten buvau mokoma groti fortepijonu ir solfedžio bei harmonijos. Vėliau įstojau į Lietuvos valstybinę konservatoriją, nes noras dainuoti nedavė ramybės.

— Kur ir pas ką teko lavinti balsą?

— 1974 metais, pati paruošusi stojamųjų egzaminų programą, buvau priimta į II kursą mokyti

dainavimo toje pačioje valstybinėje konservatorijoje Vilniuje pas profesorius Zenoną Paulauską. 1978–1979 metais tobulinausi La Scala teatre pas Gina Cigna.

— Kas daugiau prie širdies: opera ar liaudies dainos?

— Liaudies daina tai yra mūsų dvasinės būsenos išraiška. Per dainą mes išreiškiame savo skausmus, liūdesį. Ir atvirkščiai: daina žmogų nuramina jo varguose, nelaimėje ir uždega kovose, padaro nepalaužiamą. Opera tai mano kūrybinio kelio tikslas, esmė. Opera tai visų menų sintezė, į kurią aš stengiuosi įterpti ir susilieti su jos pasauliu (su jos turiniu, muzika, plastika, su tos epochos heroje). Jei man tas pavyksta, jaučiu, kad ir publika išgyvena, tiki...

— Kur Jūs daugiausia dainuojate? Kur teko dainuoti už Lietuvos ribų?

— Daugiausia dainuoju Lietuvoje. Nemažai esu dainavusi solinių koncertų, operų bei stambios formos kūrinių su orkestru Rusijoje (Leningrade, Maskvoje ir kituose miestuose), Estijoje, Latvijoje, Armėnijoje, Gruzijoje, Moldavijoje, Ukrainoje, Uzbekijoje, Sibiro miestuose. Dar dainavau JAV, Brazilijoje, Argentinoje, Urugvajuje, Austrijoje, Prancūzijoje, Italijoje, Sicilijoje.

Vaclovas Daunoras operoje „Boris Godunov“

Švedijoje, Danijoje, Japonijoje, Filipinuose, Malazijoje.

— Ar esate išleidusi savo įdainuotų plokštelių?

— Yra įrašyta keletas plokštelių. Nemažai įrašų yra radijo ir televizijos studijos fonduose, kur įdainuota lietuvių liaudies dainų ir romanų, o taip pat ir kitų pasaulinių kompozitorių kūrinių.

Lietuvos operos solistas ir Lietuvos konservatorijos profesorius Vaclovas Daunoras, pasižymėjęs ne tik Lietuvoje, bet ir už jos ribų, o taip pat ir Amerikos lietuvių tarpe. Jo laikysena scenoje, vaidyba, muzikalumas ir gerai išlavintas balsas rodo, kad jis nestovi vietoje, o vis tobulėja. Jo koncertų programos kruopščiai paruoštos ir melodingai skamba. Ir dabar solistas Vaclovas Daunoras atvyksta į Ameriką su visai nauja programa, kuria turės progos gerėtis išeivijai.

— Amerikoje Jūs lankotės ne pirmą sykį. Prieš porą metų Lietuvos Fondas buvo surengęs kelis Jūsų koncertus lietuvių apylinkėse. Kokius išpučius turite apie mūsų visuomenės koncertų lankytojus?

— Pirmiausia ačiū Lietuviai Fondo žmonėms. Prieš porą metų (Nukelta į 4 psl.)

Dabar mėnulis jaunas, nematomas jo veidas, tamsa žvaigždynus dengia, tamsa užtemdo langus, tamsa kelius užgula į gimtąją sodybą.

Priimkite, žemynai, priimkite, žalios salos, ir veskit, baltos bangos, tolyn nuo Šiaurės siaubo nuo geležies grandinių, kurie jau nukalti džiaugsmui surakinti, sukrūvint mūsų žodžiams.

Dabar mėnulis jaunas, ilga bus jo tamsa.

PASKUTINIS RUDUO

Ten mano tėvas amžinai gyvena: Telšių kalnely žiba žiburys, o pajūry, bangų ir smėlio žemėj, per vasarą su broliu kalbas vyturys.

Ten motina mums patalą paklojo ir tarė seseriai, sugrišk namo. Dabar trys kryžiai ant kalnelio stovi, širdy trys kryžiai ir graudus ruduo.

Ten mano brolis žirgo nebekinkė. Taku pareisiu, tarė, pro rugius. O žmonės verkė ir giedojo susirinkę, kad šis ruduo toks liūdnas ir graudus.

Tenai sesuo jau nebeuždė drobių, užteko audklo jos įkapėm. Trys kryžiai ten, aukštam kalnely, stovi, trys kryžiai rudenii ir mums abiem.

DŽIUGO KALNAS

Žemaitiškai dar ošia Džiugo kalno medžiai, žemaitiškai sau kalbas paupio vėdrinai. Upelis prie malūno žemaitiškai čiurlena, o kai naktis užteina, kalno gilumoje kažkas dainas dainuoja, kažkas legendas audžia, kažkas užmiršt neleidžia Džiugo kalno medžių.

TELŠIAI

Banguoja erdvėje Žemaičių panorama, iš tolo katedra balta, apgaubus savo žeme, tyliai poterliauja.

Gatvė jau liejasi vargonai, ankstyvą rytmetį pabudė, į tamsiaveidį ežerą, į Rainių miškelį, kur prisikėlė kankiniai, žemaitiai kantriai tylūs, savosios žemės neišdavė, gieda sopulingą giesmę be žodžių, be garsų, tik tiktai eglėno ošimu, švelniu vargonų gaudimu.

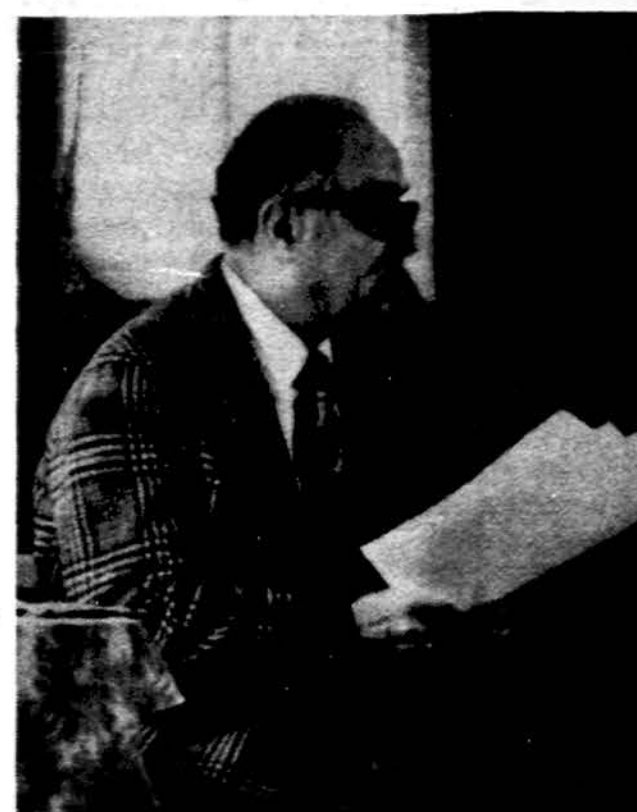
KAUNAS

Invalidų trimitai, Laisvės varpas, taip ir liko skambėti giliai po žeme tarp akmenų šventųjų laukų, krauju nudažytų.

Taip ir liko skambėti giliai po žeme bažnyčių varpai, kad išsaugotų protėvių giesmę nuo širdies atšaurios, nuo akių negery.

Skamba ir skamba Žemė šventa, kur tik paliečia pėda.

Aleksandras Radžius

Aleksandras Radžius

KEMPTENAS

Sulaukė žiemos Grūntenas melsvas, nusnigo baltai ant šlaitų. Suskambo viduramžių bokšte varpas, sustingo naktis virš stogų.

Čia lauksim aušros, ramaus sugrįžimo, čia lauksim pavasario žalio. Čia bus tik stotelė, tik poilsis trumpas, kad šaknys nemirtų išalę.

Neaušo aušra. Pavasario žalio nebuvo tų metų gegužų.

1,000 SALŲ

Atklęsta ir čia kai kada Nemuno žalio banga pasidžiaugti vila Zavacon, prisiglaust prie laukinio akmens, prie pušaitės vienuolės šaknų ir užmigt giliai Ontario šalto gleby.

BALTIMORĖ

Burėm pasipuošę vandenai atsispindi marmure ir languose, atsispindi nepažįstami veidai, beldžiasi širdin žodžiai svetim, svetima daina.

Paskutinis miestas žemėj nepažintoj, paskutinis uostas jūroj nesavoj.

INDĖNŲ KILIMAS

Čia stumbro užmirštas sodas, mėnulio nualpusi žemė, skulptūros padykusio vėjo, vandens ir saulės kolažas.

Tik paukščio sparnams ir mėlynei atsiveria prerijų džiaugsmas, kai slėnio kalvom išrašytas banguoja kilimas margas.

MANDANŲ KAPAI

Mandanų turtų neapsaugojo upė nei žemė gera.

Vandeniu plaukia krauju paraudus strėlė — mandanų mirtis.

Pateka klony žemės žali spinduliai — mandanų kapuos.

Plaukioja saulė Missouri šaltam vandeny, rauda tautos.

INDĖNŲ AŠAROS

O, raiteli Sioux, kur tu nujosi kalvom? Kur tu sustosi?

Pavysi vėją ir vanago šešėlį, o, raiteli Sioux,

tik nepavysi rytų saulės laiko, o, mėnulio Sioux.

Kraujas tekėjo upėm rytuos, vakaruos, nuplukdė tave,

ir tavo plunksnos stiklė sustingo šaltam, o, raiteli Sioux.

Nepažinojai Nemuno krašto kalvų, o, raiteli Sioux.

Krauju ir kančia susijungė upės, o, raiteli Sioux.

Jau nebejosi, vėjo nevysi kalvom, o, raiteli Sioux.

Aš dar parjosiu, upei save gražinsiu ir žemei šventai.

PIETŪS IR ŠIAURĖ

Kalėdinių palmių žaliu vainiku apsijuosia kelias.

Tada suliepsnoja diena ir naktis ir jų vakarinis dangus.

O Šiaurės žvaigždė iš mano šalies i palmių rankas ašaras lieja.

Čia palauksim bangų, linksmai atbėgančių su vainikais baltais ant galvų.

Ir bus tautinių šokių šventė, vėjas pagrieš dūdele, šoks ant mėlyno kranto smėlis ir banga.

Ir jaunas vėl, ir vėl tamsa. Tegu sužydi žvaigždės baltos, tegu atsiskleidžia visa visata ir jos veidas šaltas. Te amžinybės ramumu nakties gili tamsa nušvinta. Čia mano miestas. Aš einu šio miesto vartų atraktinti. Namai ir gatvės tarp žvaigždžių, langai melsvom ugnelėm švyti. Čia gimsta posmai pamažu, skubu žodžius jų užrašyti, kol jaunas mėnuo, kol tamsa, kol per ugningą Paukščių Taką regiu artėjančią visatą.

ŽVAIGŽDYNŲ UPĖ

Nuo Poliaros, nuo Grigo Ratų, nuo Rigelio, nuo milžino Oriono kojų sruvena upė, pilna šviesos,

kaip Nemunas, pilna žvaigždžių, kaip Nemunas, pilna sukrutusių dienų ir valandų, kaip Nemunas, ir liejas pabaigon, Baltijon, Viešpaties žvaigždėn — Achernar.

PASIKALBĖJIMAS SU DIDŽIUOJU ŠUNIM

Nebuvo Sirijus aukštai iškilęs, tikslai per sprindį virš kalnelio. Galėjau jį paglostyti, paliesti blizgantį jo kailį, galėjau jį pakalbinti, paklausti, ką beveikia tarp mėlynų ramunių, kai jau seniai užmiršo senovinę sargybą virš Nilo tvinstančių krantų.

Paglostčiau Sirijų, ir jau naktis — nebe naktis, tikslai tylus andante, su žvaigždėmis besikalbant

ERIDANO UPĖ

Nuo Rigelio, nuo šiaurės ištakų vingiuoja upė, vingiuoja Nemunas, vaiksi šviesos srovė, rami ir nerami, pradžia ir pabaiga, Viešpaties malda.

Plaukiu upe stiklo valtimi per degančias bangas i paskutinį uostą — Achernar.

(Iš Aleksandro Radžiaus naujausio eilėraščių rinkinio Keliaujame abu, mėnuli. Brooklyn, New York: Darbininkas, 1991)

Naujovės senos parodos tęsinyje

DANAS LAPKUS

Vasario 14 dieną Jaunimo centro Čiurlionio galerijoje, Chicago'je, Algimanto Kežio dėka buvo atidaryta paroda „Dailė '92“. Joje rodomi 24 autorių tapybos, grafikos, tekstilės ir keramikos 72 kūrinių. Teoriškai paroda yra 1991 metais pavasarį įvykusios didžiulės parodos, reprezentavusios svarbiausių visų kartų lietuvių išėvijos dailininkų kūrybos raidą, tęsinys. Tačiau praktiškai ji išsprūdo iš Algimanto Kežio koncepcijos rėmų (ar nešaugo iki tų rėmų). Išskyrus 4-5 rimtus „pernykščius atsilikėlius“ žiūrovų laukia 20 iš pirmo žvilgsnio atsitiktinai į Chicago patekusių dailininkų, eksponuojančių, iš pirmo žvilgsnio, atsitiktinius darbus. Ne taip rimta, bet įdomu ir netikėta. Juk prasideda nenumatyti dalykai išėvijos dailės gyvenime, tik prieš keletą metų tokiam dalykui ir užkonservuotame. Atsiranda nauji pokario pabėgėlių vaikų vardai, dažnai jau ne lietuviškai skambantys, atsiranda jauni ir energingi nauji išėviviai iš šiuolaikinės Lietuvos, nenutrūksta keliaujančių dailininkų srautas.

Lietuvoje populiarėja idėja apie išėvijos ir tėvynės kultūrų vieningumą, susiliejančią, atsirančią, Algimanto Kežio renginiuose randa geriausią įsikūnijimą. Tačiau Lietuvoje šios parodos, dešimt, dar mažai žinomos, ir rūpimos, tesulaukia šaltos smalsumo. Chicago's lietuvių, visą gyvenimą puoselėję negausias tautiškos dailės pajėgas, lyg ir turi pagrindo nerimauti dėl vis daugiau sienų ir grūdų užimančių su sovietinių susijusių mokymų mokinių, kurie jau nebėra išėvijoje branginto prieskario Lietuvos laisvės simboliai. Tai panašiau į komedijos galą. Šios dvi nihilistinio pobūdžio reakcijos leido prasiveržti vienai pozityviai. Būtent šiuolaikinė paroda išsiskleidė dabartinės jaunimo emigracijos vėliava. Beveik pusė eksponuojančių savo darbus dailininkų — neseniai atvykę iš Lietuvos. Vien savo buvimu ir lygiavertėmis su amerikiečiais pasirodymu jie netikėtai gavo šansą tapti šimtų, tūkstančių iš Lietuvos dabar atvykusių jaunųjų pilnvertiškumo simboliu. Naujos emigracijos nauji dailininkai. Tai jau įvykęs faktas (!), savo reikšmingumu gerokai stelbiančis estetine parodos verte.

Išėvijos ypatumai apsprendė bendriausios parodos vaizdo ypatumus. Ekspozicijoje skiriasi

Dalis dailininkų, dalyvavusių šiemetinės Vasario 16-osios parodos „Dailė '92“ atidaryme vasario 14 dieną Čiurlionio galerijoje, Chicago'je.

Pirmoje eilėje: Vilija Aleksandra Elvaitė, Alvydas Pakarklis, parodos organizatorius Algimantas Kežys.

Antroje eilėje: Aleksandras Marčiulionis, Eglė Brėdikienė, dailėtyrininkas Danas Lapkus, Rasa Sutkutė, Rimgalė Jonynaitė-Zotovienė, Ada Sutkuvienė, Andrius Stankus, Petras Aleksa, Magdalena Birutė Stankūnienė, Marytė Ambrozaitienė, Elena Gailiūnienė, Marytė Gaiztūnienė ir Vida Kristolaitytė.

Martyno Vidzbelio nuotrauka

dvi stambios kūrinių grupės: „tikrųjų“ Amerikos lietuvių ir „naujųjų“ Amerikos lietuvių. „Tikrųjų“ meninė koncepcija — nesuinteresuota saviraiška ir idėjiškumas. „Naujieji“ siekia efekto, teatrališko reikšmingumo. Ir tai natūralu, jų kova už vardą ir vietą dar priešakyje. Nors praeitį parodos eksponatai yra „naujųjų“, bet, mano nuomone, pats geriausias taip pat iš jų tarpo — tai Kosto Ulevičiaus „Arbatinis“ (1991).

Kas dar patraukė dėmesį?

Tragiškos, skubancijos viską išsakyti Jadvygos Paukštienės drobės. Jų švelnus spalvingumas, jau keletą metų ieškantis stipresnių akcentų, parodos darbuose lyg pasiduoda kontūrai, užvedančiam trūkčiojančio ritmo mašiną. Virpančios, persipynusios, susiplakusios figūros, rodos, negali išsiveržti iš geltos nevilijos ir kančios chaoso. Išraiškos dramatiškumas ir nervingumas atitinka siužetus: „Bejėgiai“, „Pasimetėliai“, „Pražūtis“ (visi 1991 metų).

Audrius Plioplys rodo senus, bet nepasenusius kūrinius. Jo minties įtaigumas laiko nepažįsta. Dailininko kūrinių formos — raidės, atspindžiai, linijos — balansuoja ant reikalingumo ribos. Jų funkcija tėra sužadinti žiūrovo reakciją. Jei klasikinio ar labiau tradicinio pobūdžio kūrinių rizikingai siekia pasiglemžti visą meno mylėtojo sąmonę, tai Plioplio — koncentruojasi į kokią vieną temą ar

idėją, vardan aiškumo reikiama kuo lakoniškesnėmis ir, kartu, metaforiškai talpiomis priemonėmis. Todėl autoriaus kalba žiūrovui skamba aiškiai ir įtikinamai.

Kompiuteriniais bitais šviečia Andriaus Stankaus grafikos lakštai. Intriguoja pati, lietuvių parodoje dar neįprasta, elektroninė technologija, kurią Stankus vykusiai pasitelkė realizuoti savo sumanymams. Visgi „Vilniaus“ (1992) ir „Gamtos“ (1992) poveikį dominuoja perdėm neužmaskuotas daugiažodiškumas, didaktiškai literatūriškas siužetas, galbūt atėjęs iš plakato meno principų.

Be to, visą salę formų ir glazūrų grožiu kerėjo Eleonoros Marčiulionienės „Vaza su gėlėmis“ (1975).

„Dailė '92“ nėra turtinga sedvrais, bet greičiausiai užims vietą istorijoje, kaip didelių permainų politikoje ir demografijoje, psichologijoje ir išėvijos meno konjunktūroje ženklas. Bravo Algimantui Kežiui, kad šis ženklas buvo gautas ir parodytas visuomenei.

Nuomonės ir pastabos

Kritikos debesys ir pragiedruliai

Perskaičius dr. Lino Sidrio straipsnį „Už šviesą ir sveiką nepriklausomą Lietuvą“ (Draugo kultūriniam priede, 1992 m. vasario 15 d.), kilo noras padiskutuoti ten iškeltas mintis.

Šiandieną Amerikos medicininio aprūpinimo sistema eina per šio krašto kritikų rankas, ieškant geresnių kelių tinkamai apsirūpinti visus žmones. Iš to prielaidai išvados, jog šio krašto medicinos sistemai reikia būtinų pertvarkymų prieš iškeliant ją (tą sistemą) pavyzdžiui naujai atsižvelgiant Lietuvai.

Kalbant apie Amerikos daktarų žinių ir vėliausios tech-

nologijos investavimą į Lietuvos medicinos sistemą, kyla klausimas, ar tokios modernios klinikos būtų priimančios kiekvienam jų patarnavimo reikalingam lietuviui. Gerai žinome, kad Chicago's ir jos apylinkių ligoninės kovoja „nagais ir raigais“ už savo egzistencijos reikalingumą, technikos pranašumą ir nuolatinių finansinių įplaukų didėjimą. Ar mes to paties linkime ir Lietuvai, kada aukštoji technologija kelia ir sveikatos aprūpinimo kainą, ir kartu, nebus priinama kiekvienam pacientui.

Tie, kurie rūpinasi sumoderninti Lietuvos medicinos patarnavimus, turėtų suvokti, kad Lietuva negali būti staiga nukelta į 21-ąjį šimtmetį, bet būtų svarbiau jai leisti priaugti prie 1990-ųjų dešimtmečio su pajėgumu aprūpinti visus lietuvių medicinine pagalba, o ne vien tik tuos, kuriems būtų skirta leizerių klinika „radial keratotomy“ daryti. Ar ne geriau būtų šiandieną koncentruotis į vieną aukštos medicininės technologijos centrą („a center of excellence“), ir tik vėliau skleisti į periferijos ligonines.

Būtų labai gera, kad Lietuvos daktarai Amerikoje galėtų praktikuoti ne vien Cook County, Chicagoje, tipo ligoninėse, bet ir tokio lygio, kaip Mayo Clinic arba universitetų klinikose, kur galėtų išmokyti pilnutinį žmogų, o ne vien jo fizinę pusę. Dažniausiai pilnutinį žmogų geriausiai supranta bendros praktikos gydytojai, kurie turėtų būti pirmieji supažindinti su modernia medicinos technologija.

Geriausiu linkėjimu siunčiami dr. Juozui Olekai, Lietuvos Respublikos Sveikatos ministrui, ir toliau su neapsakomu taktu išbalansuoti gydytojų priešpriešinę mintis ir atlaikyti gerų intencijų, bet dažnai klaidinga kritika. Ta gerų intencijų kritika

Koncertai nuo Atlanto

(Atkelta iš 3 psl.)

Algirdo Gražio, Roberto Bekonio ir mano koncertus JAV buvo numatę organizuoti ne Lietuvių Fondas, o kiti asmenys. Jie, paveikti piktų gandų, tai daryti atsisakė. Atvažiuojo į Čikagą ir tai sužinoję, atsidūrė beviltiškoje situacijoje. Stasys Baras ir Marija Remienė mus išgelbėjo, suruošė koncertus ir salės buvo pilnos klausytojų.

Lietuvos išėvijos žmonės buvau, esu ir būsiu dėkingas. Prisimenant visas viešnages, JAV lietuvių visuomet sudarė tokias sąlygas, kuriose jaučiausi pilnaverčiu žmogumi.

— 1992 metais per visą kovo mėnesį Lietuvių Fondas organizuoja septynis koncertus. Šeši koncertai vyks lietuvių salėse, išskyrus New York'e, kur koncertas įvyks Carnegie Hall, miesto centre. Pastaruoju metu prisidėjo koncertas Houston'e, organizuojamas Lietuvių Bendruomenės apylinkėse. Abu šie koncertai labiau skiriami vietinei amerikiečių publikai, o ne lietuviams.

Kokią programą numatote pateikti New York'e ir Houston'e ir ar ji bus skirtinga kitose vietovėse?

— Lyginant Carnegie Hall ir Houston'e koncertų programas, keisis tik pirmosios kūrinių. Jie bus lietuvių autorių.

— Nuo pastarosios Jūsų viešnagės Amerikoje Lietuvoje įvyko daug pasikartimų. Kaip tie pasikartimai paveikė Jūsų, kaip dainininko, gyvenimą?

— Kaip žinia, visa Lietuva yra užimta vieninteliu ir svarbiausiu

Robertas Bekionis

dalyku — Nepriklausomybe. Lietuvos kultūrinis gyvenimas pradeda suporuoti vedančias nuostatas: dorovę, kompetenciją ir patriotizmą. Kaipgi visa tai veikia mano gyvenimą? Aš, kaip ir visa mano karta, pirmą kartą ragaujame laisvės vaisius, todėl negaliu sakyti, kad visi tie vaisiai prinokę ir skanūs. Laisvė mums pažadino skonių įvairovę.

— Daug metų Lietuva buvo izoliuota nuo pasaulio. Kaip pasisekė praveržti pro geležinę uždangą ir dainuoti kituose kraštuose?

— Pro geležinę uždangą dėdau prasmukti nuo 1962 metų. Dainavau Lenkijoje, Vengrijoje, Čekoslovakijoje, Vokietijoje, Bulgarijoje, Kanadoje, JAV, Anglijoje, Italijoje, Prancūzijoje, Egipte, Suomijoje, Švedijoje. Visa tai ne-

buvo lengvai pasiekama, vyko kova tarp sąžinės ir karjeros, tarp propaguojamų „sąmonėjimo“ formų. Daugiau buvo liūdesio nei džiaugsmo.

— Kokie Jūsų tolimesni planai?

— Mano gyvenimo kelyje erškėčių pakako. Į šią dieną atėjau beturintis ir beteisias, žinodamas, kad 1937 metais Nepriklausomoje Lietuvoje gimiau ir kad Nepriklausomoje Lietuvoje numirsiu. Manau, kad pagrindinis dalykas pasiekta.

Abiems solistams ne tik akompanuos, bet ir solo fortepijonu skambins Robertas Bekionis. Pianistas Robertas Bekionis, dabar Lietuvos konservatorijos „associate“ profesorius, buvo atsakingas už Pirmojo tarptautinio Čiurlionio konkurso suorganizavimą, kuris įvyko 1991 metų rugsėjo 22-25 dienomis Vilniuje.

Šių iškilų menininkų koncertais Lietuvių Fondo vadovybė ruošiasi pažymėti 30 metų savo veiklos sukaktį. Koncertai įvyks: Detroit'e — kovo 1 dieną; Cleveland'e — kovo 8; Čikagoje — kovo 15; New York'e — kovo 21; Baltimoroje — kovo 29; St. Peterburg'e — balandžio 2; Los Angeles — balandžio 5; ir Houston'e — balandžio 12. Pastutinis koncertą organizuoja Houston'o LB apylinkė, kuriai vadovauja solistė Birutė Vizgirdienė. Visais kitais koncertais rūpinasi tu vietovių Lietuvių Fondo igaliojiniai. Tikimės, kad lietuvių visuomenė šiuos koncertus gausiai lankys. Bet kokio dydžio įnašas į Lietuvos Fondą stiprina ir palaiko gyvą lietuvišką veiklą išėvijoje.

M.

Litas, mokesčiai ir užsienio investicijos

(Atkelta iš 2 psl.)

riais produktų pardavimui ir perpardavimui Sankt Peterburge per jų būstinę Kaune. Jos pagrindiniai darbuotojai yra V. Veiverys ir A. Širvinskis. Tai yra tik kelios potencialios galimybės, laukiančios užsienio investicijų.

Su daugelio JAV lietuvių pensininkų noru grįžti atgal gyventi į Lietuvą kils poreikis vakarietiško tipo gyvenamųjų namų statybai ir pagyvenusių žmonių aptarnavimo vystymui, ko dabar Lietuvoje nėra. Žymių investicijų tokiems poreikiams patenkinti reikia ir sveikatos apsaugai, kuri po buvusios sovietinės tvarkos, yra apgailėtinoje padėtyje. Be čia paminėtų kontaktų yra ir kitų, kurie įrodo, jog yra pelningi susidomėjusiems užsienio kapitalistams.

Yra visiškai aišku, kad ilgai skurdintai Rytų Europai, įskaitant dabar ir nepriklausomą Lietuvą, yra galų gale leista įeiti į bendrą valstybių rinką. Tad numatomas potencialių poreikių visokių rūšių prekių ir paslaugoms augimas. Apsukrus užsienio investitoriai, nors ir rūpinasi čia besitęsiančiomis problemomis, ras kelius gauti pilną ir suteikti paslaugas šiems naujiems vartotojams.

LITERATŪRA

1. Bubnys, Edvardas L. „Kas pavyzdys Lietuvos Respublikai?“ Atgimimas, 28 (141), 1991 liepos 4-11.

2. Dolan, Edwin G., Economics. Chicago: Dryden Press, 1986.

3. Glaveckas, K. „Estai ir latviai mus lenkia“, Gimtasis kraštas, 1991 spalio 17-23.

4. „Lietuva skaičiais“. Vilnius: Lietuvos Statistikos Departamentas, 1990.

5. Madura, J. International Financial Management. St. Paul, MN: West Publishing Co., 1991.

6. Šaltinis, J. Lietuvos Valstybės ekonomikos atkūrimas. Čikago: [Laisvės žurnalas, 1991.

Juoz. Pr.

Jadvyga Paukštienė

„Pasimetėliai“, 1991
Aliejus, 22" x 28"

Iš Vasario 16-osios parodos „Dailė '92“ Čiurlionio galerijoje, Chicago'je, šių metų vasario 14-23 dienomis